

Тема уроку. Іван Котляревський. Соціально-побутова драма «Наталка Полтавка» - перший твір нової української драматургії.
Колоритні образи твору

Мета уроку (формування компетентностей)

- **літературознавча:** вивчити основні особливості першого драматичного твору нової української літератури, удосконалювати вміння учнів характеризувати персонажів п'єси, давати оцінку їхнім діям та вчинкам;

- **комунікативна:** розвивати образне мислення, творчі здібності та спостережливість, вміння працювати в групах, грамотно робити висновки, належним чином їх обґрунтовуючи;
- **загальнокультурна:** виховувати усвідомлення того, що любов – найвеличніше із людських почуттів, яке потрібно берегти і цінувати.
- **естетична:** формування культури почуттів, естетичний смак.

Тип уроку: засвоєння знань і формування вмінь.

Обладнання: портрет І.П.Котляревського, мультимедійна презентація, аудіозапис пісень, фрагмент відеофільму.

Міжпредметні зв'язки: українська мова, історія, музика, образотворче мистецтво, інформатика.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

Слово вчителя

Доброго дня, дорогі діти, шановні гості. Я рада вітати вас на нашому уроці. Усміхнімося один одному, побажаймо гарного настрою. Нехай на нашому уроці панує атмосфера доброзичливості, пізнання та успіху. А запорукою успіху є міцні знання. То ж відкиньмо хвилювання і розпочинаймо урок.

Епіграфом до цього уроку я взяла слова французького письменника Клода Тільє:

Бути коханим – це більше, ніж бути багатим, бо бути коханим – значить бути щасливим.

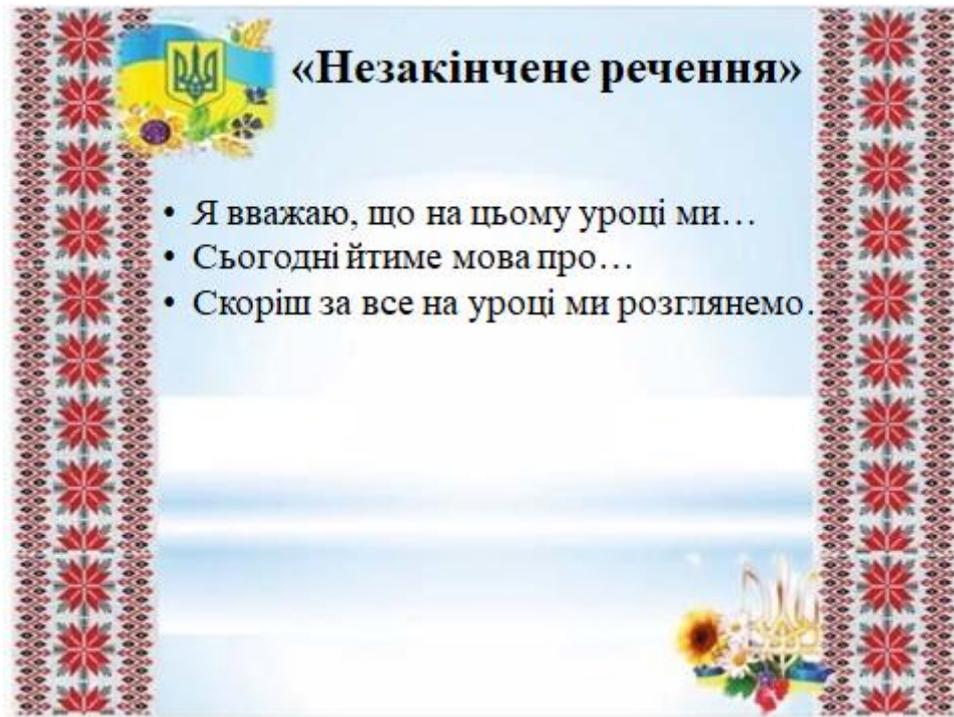

Метод «Передбачення»

– Як ви вважаєте, про що може йти мова на уроці, який розпочинається таким епіграфом?

Сформулюйте свої думки за допомогою методу «Незакінчене речення»:

- я вважаю, що на цьому уроці ми...
- сьогодні йтиме мова про...
- скоріш за все на уроці ми розглянемо...

Дякую вам за ваші припущення, сподіваюся, що вони справдяться.

II. Мотивація навчальної діяльності.

1. Вступне слово вчителя.

Ми продовжуємо вивчати творчість І.П.Котляревського.

Театральна діяльність – одна з найцікавіших сторінок його біографії.

Зверніть увагу на зображення на екрані.

«Під розлогою вербою, що наполовину закриває селянську хату, стоїть струнка кароока чорнобрива дівчина з відрами через плече. Біля неї у шанобливій позі чоловік в одязі чиновника, а з-за дерева виглядає якийсь дідуган. Удалині — вишневі садки, луки, в'ється річка...»

Це опис одного з барельєфів на пам'ятнику Котляревському в Полтаві. Скульптор цією картиною відобразив дійсний факт з історії українського театру, бо саме такий живопис побачила в 1819 р. публіка на виставі «Наталка Полтавка».

Глядачі були вражені: замість давно обридлих палаців та альтанок вони побачили милі їхньому серцю краєвиди рідної батьківщини, а замість фальшивої мелодрами чи пустого фарсу — глибоку драму серця простої дівчини – селянки.

Тож і ми сьогодні будемо насолоджуватися цим твором мистецтва слова.
Запишіть тему уроку...

III. Повідомлення теми і мети уроку.

Про цю п'єсу відомий український письменник Олександр Гончар сказав: «Наталка Полтавка – це вранішня зоря для укр. театру, з цієї народної першоп'єси кожне нове покоління черпає науку почуттів, моральні взірці кохання, людської краси і благородства.» Дійсно, не можна не погодитися зі

словами українського класика, адже «Наталка Полтавка» ось уже майже 200 років не сходять зі сцени українських та світових театрів.

IV. Актуалізація опорних знань учнів.

Повторення знань з теорії літератури.

Бесіда

- Пригадайте три основні літературні роди (*епос, лірика, драма*).
- Чим відрізняються драматичні твори від ліричних та епічних?
(*У ліричних творах автор передає почуття, переживання, настрої людей, викликані певними життєвими обставинами. В епічних – в розповідній формі зображує події, людей та їхні вчинки. Епічні твори здебільшого прозові за формою і обов'язково мають сюжет. Драматичні твори призначені для постановки на сцені, й них життя показано через діалоги і монологи дійових осіб.*)
- Які жанрові різновиди драматичних творів вам відомі? (*власне драма, трагедія, комедія, трагікомедія, водевіль – жанр комедійної п'єси, який супроводжується піснями і танцями*)
- Що називають ремаркою, реплікою? (*Репліка – це висловлювання кожного учасника діалогу; ремарка – це авторські зауваження, пояснення у драматичному творі*)
- Пригадайте, що вам відомо про драму «Наталка Полтавка» з біографії письменника?
(*З біографії Івана Петровича Котляревського нам відомо, що п'єса була написана і вперше поставлена в Полтаві в 1819 році, але майже 2 десятиріччя не друкувалася і поширювалася серед народу в рукописному вигляді. Вперше «Наталка Полтавка» була надрукована професором Харківського і Петербурзького університетів, відомим філологом-славістом, академіком Ізмаїлом Срезневським 1838 року.*)

V. Робота над темою уроку.

Пояснення вчителя

П'єса «Наталка Полтавка» - це перший драматичний твір нової української літератури, який за влучним висловом Івана Карпенка-Карого, є «праматір'ю українського народного театру».

Поштовхом до написання цієї п'єси став дійсний факт. У театрі, де був директором І.П. Котляревський, працював селянин Мефодій Семижон, який одного разу розповів І. Котляревському, що приїхала його племінниця, до якої сватається писарчук, але вона не хоче за нього йти, бо чекає свого нареченого, який чомусь забарився і вже не повертається з заробітків цілих 4 роки. Коли І. Котляревський зустрівся з цією дівчиною, його схвилювала її любов і вірність, а водночас природне покірне схиляння перед сльозами і вмовляннями матері.

Того ж вечора письменник розпочав писати свою драму, якій судилося тривале сценічне життя.

На минулому уроці ми розпочали вивчати п'єсу І.П.Котляревського «Наталка Полтавка». Зараз перевіримо, чи уважно ви прочитали п'єсу та матеріал підручника.

Цитатний диктант з кодуванням «Упізнай героя!»

Номери завдань не ставимо, відповідь пишемо в рядок, отримаємо дванадцятицифрове число.

**1 - Петро, 2 - Возний, 3 - Наталка,
4 - Микола, 5 - Выборний, 6 - Терпилиха.**

Завдання: за наведеними рядками визначте, про кого йдеться:

1. *Про кого говорить Наталка: «Ти був бідним, любив мене – і за те потерпів і мусив мене оставити; я тебе любила і тепер люблю». (Петра)*
2. *«Один собі живу на світі, як билинка на полі; сирота – без роду, без племені, без талану і без приюту». (Микола)*
3. *«Не багата я і проста, но чесного роду, / Не стижуся прясти, шити і носити воду?» (Наталка)*
4. *«...Живу я хоть не так, як люди, а хоть побіля людей, копійка волочиться і про чорний день іміється». (Возний Тетерваковський)*
5. *Хто з героїв характеризує Выборного: «Чоловік і добрий був би, так біда — хитрий, як лисиця, і на всі сторони мотається, де не посій, там і уродиться...»? (Микола)*
6. *Дійова особа, яка так висловлює думку про Наталку: «Золото не дівка! Наградив Бог Терпилиху дочкою». (Выборний Макогоненко)*

7. До кого звернулась Наталка із словами: «Я покорюсь вашій волі і для вас за першого жениха, вам угодного, піду заміж, перенесу своє горе... не буду ніколи плакати»? (Терпилиха)

8. Кого мав на увазі Виборний, зазначаючи: «Ради пройди світа, що, може, де в острозі сидить, може, умер або в москалі завербувався!..»? (Петра).

9. Хто з героїв висловив думку: «Бідність і багатство – єсть то божа воля, з милим їх ділити – єсть щаслива доля»? (Наталка)

10. Хто про себе говорить: «Противні мені статут і розділи, / страх наділи, / Несносен мні синкліт весь бумажний, / Противен тож і чин мой преважний?» (Возний Тетерваковський)

11. Хто з героїв говорить про Наталку: «Ай Наталка! Ай Полтавка! От дівка, що і на краю пропасті не здригнулась, но і другого піддержує» (Микола)

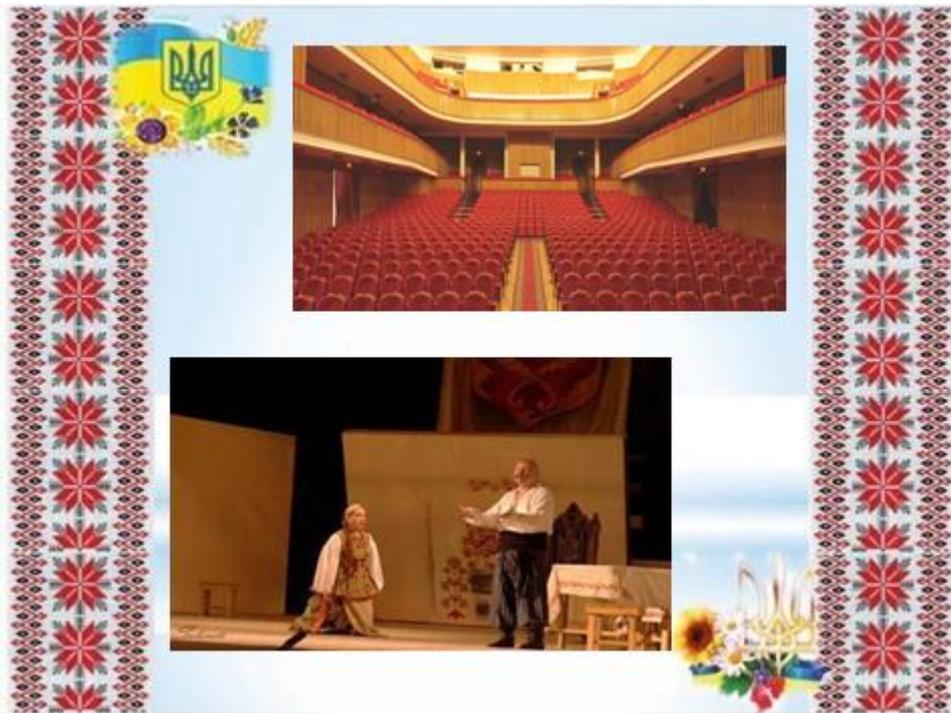
12. Хто про себе говорить: «Нема у мене ні кола, ні двора: весь тут.» (Петро)...(учні обмінюються роботами)

Відповідь: 143. 245. 613. 241. Взаємоперевірка.

Проведіть взаємоперевірку і поставте собі гарні оцінки. Сподіваюсь, що вони будуть саме такими.

Погляньте на екран і спробуйте відгадати слово, яке об'єднує ці фото?

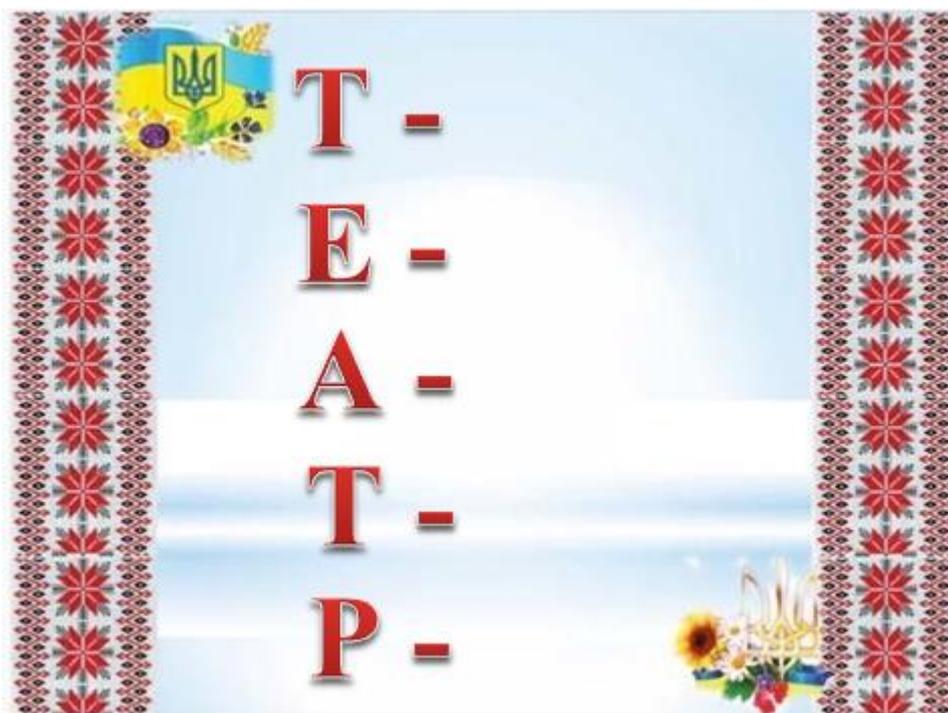

Правильно – це театр.

Театр – це геніальне творіння людської думки, дивовижний світ ілюзій і фантазій, сміху і сліз, любові й ненависті, драми і комедії людського буття.

А з чим у вас асоціюється це слово?

Нам допоможе дізнатись вправа « Цікаві букви», розшифруйте кожну букву слова.

T-
E-
A-
T-
P-

творчість
ерудиція
артист
твори, труппа
репертуар

Молодці, які ви фантазери!

Я пропоную вам поринути у дивовижний світ театрального мистецтва, створеного геніальним письменником Іваном Котляревським, та проявити свою творчість, ерудицію та артистизм.

Після сьогоднішньої роботи ви розумом і серцем повинні сприйняти не лише зміст тексту та характеристику образів, а й нев'янучу красу його художньої форми, розмаїте багатство задушевних пісень, барвистість і милозвучність народної мови.

Нехай цей твір заронить у ваші юні душі зерна добра, гуманності, любові до людини, до всього гарного в житті.

VI. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу

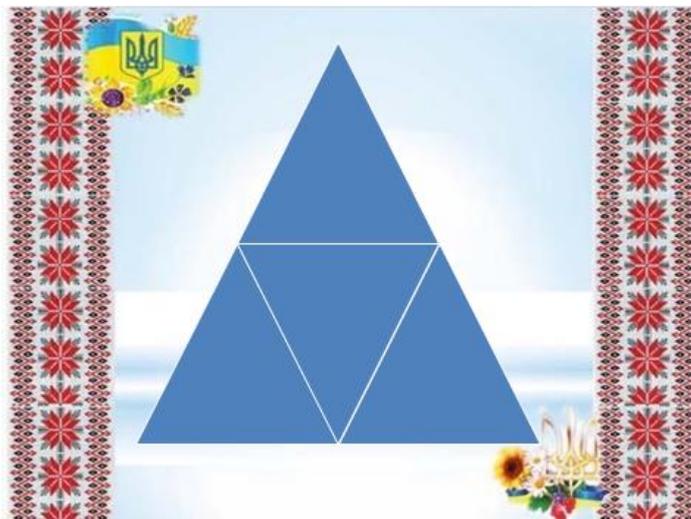
1. Вступна бесіда.

Сьогодні ми спробуємо розкрити тему уроку через осмислення внутрішнього світу персонажів драми «Наталка Полтавка», який відображається в їх вчинках, діях, словах.

Психологічні, портретні та мовні характеристики персонажів у творі такі, що їх носіїв не можна сплутати ні з ким іншим, вони — неповторні.

2. Проблемна ситуація.

- Погляньте на екран і здогадайтесь, чому саме цю геометричну фігуру ви бачите? З чим вона у вас асоціюється? (*трикутник кохання*)

- Чи є трикутник кохання в п'єсі «Наталка Полтавка»? (*так*)
- Між ким? (*Наталка-Возний-Петро*). Як так сталося?..
- Давайте уявимо, що ми в театрі, і до нас завітали герої п'єси. Нехай кожен із них розкаже трохи про себе, а ми доповнимо і узагальнимо кожен образ.
- Кого з героїв п'єси Котляревського ви уявляєте, коли чуєте слова: душевність, простота, вірність, людська гідність? Отож, слово Наталці.

3. Інсценізація.

Виходить дівчина із стрічкою чи квіткою у волоссі. Співає:

Ой	я	дівчина	Полтавка,
А	зовуть	мене	Наталка
Дівка	проста,	не	красива,
З добрим серцем, не спесива.			

Найбільше багатство для мене, простої української дівчини, моє добре ім'я. Я переконана, що краще вмерти, ніж з немилим жити.

Петре! Петре! Де ти тепер? Вернися до мого серця!

4. Аналіз образу Наталки.

- Що ви можете сказати про Наталку Полтавку, виходячи з побаченого і прочитаного в тексті?
- **Через що страждає героїня твору?** (*матеріальна незабезпеченість стає причиною її трагічного становища. Через свою бідність вона не має права на вибір, змушена відмовитися від коханого Петра і дати згоду на одруження за розрахунком з нелюбою їй людиною. Глибоке і вірне почуття до Петра спонукає її за всіх умов залишитися вірною коханому; любов до матері, почуття обов'язку перед нею вимагають зрадити Петра.*)
- **Яким вбачає для себе Полтавка майбутнє родинне життя?** (*Наталка створила свій ідеал родинного щастя: «жити люб'язно і дружно, бути вірним до смерті і помагати одне одному», її не страшать ні важка праця, ні бідність. Вона згодна весь вік не знати ніяких розкошів, аби вік звікувати з коханим*).
- **Що свідчить про чесність, порядність і безкорисливість коханої Петра?** (*Чесність, безкорисливість Наталки з найбільшою силою проявляються і тоді, коли Петро віддає їй свої, зароблені тяжкою працею, гроші. Вона відмовляється від них, бо їй потрібно щастя, а не гроші*)
- **Чи вважає Наталка соціальну нерівність суттєвою перешкодою для подружнього життя?** (*Вона добре усвідомлює, що багатий пан не може бути їй, простій людині, справжнім, щирим другом, що він не шануватиме її, буде на неї дивитися з презирством і обходитися з неповагою, перетворить її на кріпачку. Одруження з Возним для Наталки означає поневолення, а одруження з Петром — вільність*)

5. Підсумок учителя

Колись багата дочка міщанина не злякалась труднощів, злиднів. Вона розумна, обачна, не плекає жодних ілюзій. Відмовляє «престижним» женихам, адже сім'я, кохання, шлюб для неї є найвищою цінністю. Героїня наполеглива в досягненні мети, категорична. Вона не боїться перешкод. Все зробить для того, щоб бути з коханим Петром.

Вперше Петро перед нами постає з ліричною піснею «Сонце низенько»

(під музику з'являється Петро)

6. Інсценізація

Я — сирота без роду, без племені, без талану і без приюту. Не маю ні хатини, нічого в мене ні орано, ні сіяно, бо один у світі. Я відмовляюся від усього щастя заради Наталчиного благополуччя. Щоб я Наталку одговорював іти замуж за пана возного, научав дочку не слухати матері й поселяв несогласіє в сім'ї?! Нехай мене Бог накаже.

Аналіз образу Петра.

Петро з'являється на сцені лише у другій дії, але про нього вже багато сказано. Таким чином, про героя в читача чи глядача уже виникла певна думка.

- **Чи не вважаєте ви, що образ Петра можна трактувати по-різному, неоднозначно і чому?**

(Петро працьовитий, чесний. Має добре, може, занадто добре серце. Коли дізнається, що Наталка подала рушники возному, то не виявляє ні ревності, ні ненависті чи злоби до возного і Наталки, а покійно схиляється перед долею і радить коханій змиритися.)

- **Чи вважаєте Петра слабкодушним і нерішучим, а його відмову від Наталки – виявом безхарактерності і пасивності?**

(Можливо, і так, а , може, просто вихований у душі християнської моралі, яка сповідує всепрощення і смирення, він не хоче, щоб дівчина йшла за нього проти волі матері)

Петро — чуйний і вразливий, але не спроможний боротися за своє щастя тому, що боїться завдати коханій людині ще більших неприємностей.

Петро — релігійна людина, і це також накладає відбиток на його характер і поведінку. Це образ людини покійної долі.

Надзвичайно важливу роль у розкритті теми уроку має і образ возного Тетерваковського, який одразу асоціюється з піснею «Всякому городу нрав і права».

Звучить фрагмент пісні «Всякому городу нрав і права»

7. Інсценізація

Виходить хлопець із палицею. Возний.

Я, дворянин, готовий одружитися з убогою селянкою, бо власному серцю не накажеш...

...Наталки вид ясний...Утробу всю потряс...Безмірно, ах! люблю ту дівицю, как жадний волк младую ягницю. І хоч в житті сповідую принцип «блаженна лож, когда бивает в пользу ближніх» та от рожденія моего расположені к добрим ділам, но, за недосужністю по должності, доселі ні одного не зділал.

Підходить до Наталки та Петра

Чи не можна б – теє-то як його – убиратись своєю дорогою, бо ти, кажеться, бачиться, видиться, здається, меж нами лишній!

Наталка:

Чому ж він лишній? Я не хочу за вас, пане возний! І ніхто мене до цього не принудить!

(вручає возному гарбуза і співає пісню)

Коло		мене		хлопці		в'ються
І	за	мене		часто		б'ються,
Но	я	люблю		Петра		дуже,

До других мені байдуже.

(виходять)

Возний:

Де два б'ються – третій не мішайсь! І твердо пам'ятовать, що насильно милим не будеш.

Характеристика образу возного .

- **Як ви думаете, любов возного до Наталки — почуття щире чи корисливе? Довести думку.**

(*Возний закохався щиро, навіть наважився переступити звичаї свого кола і взяти за дружину селянку, нерівню собі. У житті він скнара , здирник і хабарник, але його почуття хоч і викликають сміх, проте доброзичливий. Він не примушував Наталку виходити за нього, а просив.*)

- **Як возний освідчується Наталці в коханні?**

(*«Безмірно, ах! Люблю тя , дівицю, как жадний волк младую ягницю». Хіба можна так освідчуватися в коханні? Ні, возний просто не вміє красиво сказати, в нього не поетична душа, але ж любить. Кохання робить людину добрішою, кращою. Не дивно, що й возний хоч трішки, але духовно виріс. Адже він також іде на самопожертву, поступаючись не чим іншим, а власним щастям*).

8. Робота в групах

А зараз ви поділитися на групи і кожна група буде опрацьовувати образ свого персонажа. Серед усіх висловів, що є у вас на столах, ви вибираєте лише ті, які характеризують вашого героя. Складаєте асоціативне гроно і презентуєте його.

«Асоціативне гроно» (для 1 групи – захист проекту)

Наталка – волелюбна, рішуча, щира, мужня, чесна, безкорислива, проста, розумна, порядна, наполеглива, не боїться труднощів, щиро кохає.

«Асоціативне гроно» (для 2 групи – захист проекту)

Петро – сирота, роботящий, простий, добрий, чуйний, вразливий, покірний долі, вірний, здатний до самопожертви та всепрощення.

«Асоціативне гроно» (для 3 групи – захист проекту)

Возний – чиновник, лукавий, сухий у почуттях, здирник, хабарник, черствий душею.

У кого з героїв дістало мужності розв'язати цей трикутник кохання? (Наталці)

Про те, як це відбулося і як Наталка сказала про своє остаточне рішення, я пропоную вам переглянути уривок із відеофільму.

Охарактеризувавши героїв п'єси, ми переконалися в тому, що **справжнє почуття любові возвеличило їх**: Наталці надало сили і впевненості, Петра навчило жертвувати в ім'я благополуччя іншого, а возного змусило вперше в житті зробити добре діло.

Отже, давайте пригадаймо епіграф уроку.

- Чи допомогло багатство возному в коханні? (ні)
- А що принесло взаємне кохання Наталці та Петрові? (щастя)
- А що ж це таке — щастя?

9.Словникова робота

(робота з тлумачним словником)

Словник пояснює зміст цього слова так: **щастя — це почуття або стан найвищого повного вдоволення, сприятливий збіг обставин, талант, успіх.**

- Тож давайте подумаємо, в ім'я чого жертвує Наталка своїм щастям? *(В ім'я спокійної старості матері.)*
- У чому Терпилиха вбачає щастя дочки? Невже мати не любить свою доньку і вирішує віддати її за старого і неприємного Наталці Возного?

(Терпилиха жила у великих нестатках. Тому прагнула зробити все можливе, щоб донька не мучилася , не поневірялася у злиднях і бідності. А це вже й щастя. Єдиним виходом зі скрути був заможний зять. Отже, щастя жінка бачить у матеріальному достатку.)

Усі без винятку хочуть бути щасливими. Бажаючи щастя, люди інколи дарують один одному сувеніри. А ще кажуть, хто знайде підкову, той буде щасливим.

Щастя у кожного своє. І кожен розуміє його по-своєму. А в чому вбачаєте зміст щастя ви?

Створіть власні підкови щастя. (На столі кожної групи є частинки однієї підкови. Напишіть вислови, які у вас асоціюються зі щастям і прикріпіть на дошку і озвучте).

Слово вчителя

Щастя, як і нещастя, на все життя людині не дається. Воно не вловиме, його не купиш, не вибореш, не вкрадеш. Воно просто приходить. Треба тільки помітити його прихід і порадити його присутності.

Я вважаю, що для того, щоб стати щасливим, треба докласти зусиль, можливо, від чогось відмовитися, щось у собі подолати, перетерпіти смугу невезіння і завжди вірити, що щастя існує і воно досягне.

XI. Підсумок уроку.

- **Чи справдилися ваші очікування від уроку?**(відповіді учнів)

Думаю, що сьогоднішній урок спонукав до того, щоб ви задумалися над власними звичками, характером, поведінкою. Все в житті починається з любові. Тож візьміть для себе за орієнтир душевну щирість і простоту Наталки, її вірність, рішучість у боротьбі за щастя і будьте щасливими.

На цьому наш урок завершений. Я вдячна вам за щирі відповіді та активну участь. Запишіть домашнє завдання.

XII. Домашнє завдання.

Для серця і душі: підготувати усний твір-роздум «Щастя – це казкова жар-птиця».

Для розуму: прочитати повість Г.Квітки-Основ'яненка «Маруся».